

Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 4/2010

Yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden ja vankien arjen taidot sekä niiden kehittäminen

Oma koti -hanke
Anne Taali
Karoliina Taruvuori
Vuokko Karsikas

15.12.2010

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO	3
1. ASIAKKAIDEN JA VANKIEN SELVIYTYMINEN ARKIPÄIVÄN TOIMINNOISSA SIVIILISSÄ	5
2. ASIAKKAIDEN/VANKIEN YLEISIMMÄT PUUTTEET ARJEN TAIDOISSA	7
3. ASIAKKAIDEN/VANKIEN MAHDOLLISUUS OSALLISTUA ARJEN TAITOJA PARANTAVAAN TOIMINTAAN.....	8
4. ARJEN TAITOJA LISÄÄVÄ RYHMÄMUOTOINEN KUNTOUTUSTOIMINTA	9
5. OMATOIMISUUDEN KEHITTÄMIEN ERI TOIMINTOJEN YHTEYDESSÄ.....	10
6. VANKIEN ARJEN TAITOJA JA OMATOIMISUUTTA LISÄÄVÄN TOIMINNAN KEHITTÄMINEN	15
7. YHDYSKUNTASEURAAMUSASIAKKAIDEN ARJEN TAITOJA JA OMATOIMISUUTTA LISÄÄVÄN TOIMINNAN KEHITTÄMINEN.....	17
8. YHTEISTYÖKÄYTÄNNÖT SIDOSRYHMIEN KANSSA	17
9. MUUTA.....	19
10. JOHTOPÄÄTÖKSET.....	19

JOHDANTO

Valtioneuvosto päätti 14.2.2008 pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmasta vuosille 2008 – 2011. Ohjelman keskeisenä tavoitteena on pitkäaikaisasunnottomuuden puolittaminen vuoteen 2011 mennessä ja toimenpiteiden tehostaminen asunnottomuuden ennaltaehkäisemiseksi. Ohjelmassa on mukana 10 kaupunkia, joiden kanssa valtio on allekirjoittanut aiesopimukset. Sopimusten tavoitteena on luoda edellytykset osoittaa 1250 asuntoa tai tukiasuntopaikkaa pitkäaikaisasunnottomille vuoteen 2011 mennessä.

Pitkäaikaisasunnottomia ovat henkilöt, joiden asunnottomuus on pitkittynyt ja kroonistunut tai uhkaa kroonistua sen seurauksena, että tavanomaisissa asumisratkaisuihin on ollut ongelmia. Pitkäaikaisasunnottomat on jaoteltu ensisijaisesti tuen tarpeen mukaisesti. Kohderyhmiä ovat mielenterveys- ja päihdeongelmaiset henkilöt, monisairaat käytöshäiriöiset, huumeongelmaiset nuoret sekä vankilasta vapautuvat vangit ja kriminaalihuollon asiakkaat. Ryhmät eivät kaikilta osin ole tarkkaan rajattavissa ja niissä on myös osittaista päällekkäisyyttä.

Hankkeessa Rikosseuraamusvirastolle on kohdennettu kehittämisprojekti, joka toteutetaan yhteistyössä ohjelmaan osallistuvien kaupunkien ja asumispalveluja tuottavien järjestöjen kanssa. Projektin tavoitteena on tuottaa toimivia paikallisia ja asiakaskohtaisia käytäntöjä asunnottomien rikosseuraamusalan asiakkaiden tuettuun asumiseen. Rikosseuraamusviraston tehtävänä on koordinoida hanke ja tarjota rikosseuraamusalan erityisasiantuntemusta. Hankkeen toteuttamisesta vastaavat oikeusministeriö ja ympäristöministeriö. Kuntien vastuulla on vastata asumisen ja tukipalveluiden järjestämisestä.

Rikosseuraamusvirastossa on käynnistetty keväällä 2008 Oma Koti – hanke. Jokaisen viiden aluevankilan johdolla alueille on koottu ryhmä tai ryhmiä, joihin kuuluu aluevankilan, Kriminaalihuoltolaitoksen aluetoimistojen, kaupungin ja järjestöjen edustajia. Hankkeen tehtävänä on mm. selvittää asiakkaiden asumiseen liittyviä ongelmia ja niiden hoitamista rangaistuksen aikana sekä suunnitella alueellisia tai kaupunkikohtaisia yhteistyökäytäntöjä yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden ja vankilasta vapautuvien tarvitsemien asumis- ja tukipalveluiden järjestämiseksi.

Oma Koti –hankkeessa suunniteltiin kartoitus, jonka tarkoituksena oli selvittää henkilökunnan arvion perusteella rikosseuraamusalan asiakkaiden arjen taitoja ja niissä ilmeneviä puutteita. Samalla kartoitettiin Kriminaalihuoltolaitoksen aluetoimistoissa ja vankiloissa järjestettävää arkielämän taitojen kehittämiseen ja tukemiseen tähtäävää toimintaa. Kartoituksessa pyydettiin myös kirjaamaan ehdotuksia toiminnan kehittämiseksi.

Kartoituksen alussa määriteltiin, mitä arjen taidoilla tässä yhteydessä tarkoitettiin. Arjen taidot määriteltiin taidoiksi, jotka helpottavat asiakkaan/vangin kykyä selviytyä siviilielämässä sekä antavat valmiuksia uusintarikollisuuden ehkäisemiseksi. Arjen taitoja voivat olla esimerkiksi oman kodin hoito, pyykin pesu, ruoanlaitto, vaatehuolto sekä asioiminen eri virastoissa. Arjen taitoja voidaan harjoittaa eri yhteyksissä muun muassa päihdekuntoutusosastolla tai eri kurssien yhteydessä.

Kysely lähetettiin kaikkiin Kriminaalihuoltolaitoksen aluetoimistoihin (14) ja vankiloihin (26). Aluetoimistoista 10 (71%) ja vankiloista 20 (77%) vastasi kyselyyn. Vastauksia tuli yhteensä 34 kappaletta, koska Jokelan vankilasta tuli kolme vastausta (sakkola, avo-osasto ja muurivankila) ja Pelson vankilasta kaksi (Kestilän avo-osasto ja Pelson vankila). Lisäksi Keravan vankila oli erotellut WOP-osaston erikseen.

Seuraavassa käydään tuloksia kysymyksittäin läpi. Aluetoimistojen ja vankiloiden vastaukset on eroteltu toisistaan. Suljetun vankilan alaisuudessa olevat kyselyyn vastanneet avovankilaosastot on otettu huomioon avolaitosten luvuissa. Tulokset ovat viitteitä antavia, koska kysely on toteutettu henkilökunnan arvioon perustuen ja kaikki kyselyn saaneet eivät ole vastanneet.

Arjen taidot kyselyä on käsitelty Oma Koti – hankkeen johtoryhmässä. Kyselyn ovat suunnitelleet kriminaalihuoltojohtaja Eeva-Leena Jaakkola sekä erityisasiantuntijat Vuokko Karsikas ja Anne Taali. Raportin ovat laatineet erityisasiantuntijat Anne Taali, Karoliina Taruvuori ja Vuokko Karsikas.

1. ASIAKKAIDEN JA VANKIEN SELVIYTYMINEN ARKIPÄIVÄN TOIMINNOISSA SIVIILISSÄ

Asiakkaat tuli arvion perusteella jakaa kolmeen tasoon arkitaidoissa selviytymisen perusteella:

- 1) heikosti selviytyvät
- 2) jotenkuten selviytyvät
- 3) jokseenkin normaalisti selviytyvät

Vankilat ja aluetoimistot ilmoittivat ryhmään kuuluvien asiakkaiden määrän joko prosentteina tai lukumääränä. Lisäksi vastauksissa kysyttiin asiakkaiden/vankien kokonaismäärää laitoksessa/toimistossa vastaushetkellä. (Niillä, joilla asiakasmäärää ei oltu ilmoitettu lukumääräisesti on määräksi otettu 30.6.09 mukainen asiakasmäärä.) Vastaukset on laskettu prosentteina ja kirjattu hajonnat.

Vastauksen lähettäneissä suljetuissa laitoksissa oli yhteensä 2438 vankia ja avolaitoksissa 525 vankia. Vastanneissa Kriminaalihuoltolaitoksen aluetoimistoissa yhdyskuntaseuraamusasiakkaita oli 3199. Seuraavaan taulukkoon on kirjattu vankien ja yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden selviytyminen arjen taidoissa henkilökunnan arvion perusteella.

	heikosti selviytyvät	jotenkuten selviytyvät	jokseenkin normaalisti selviytyvät	Yht.
Suljettu laitos	32 % (781)	31% (745)	37% (912)	2438
Avolaitos	13% (70)	25% (129)	62% (326)	525
KHL	25% (809)	30% (959)	45% (1431)	3199

Taulukko 1. *Yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden ja vankien selviytyminen arkipäivän toiminnoissa*

Eri vankiloiden arkiselviytymisen arvioinnin tuloksissa hajontaa oli melko paljon. Suljettujen laitosten arvioiden mukaan *heikosti selviytyvien* vankien määrä vaihteli 11-70% välillä. Neljä vankilaa arvioi, että 50% tai enemmän selviytyy heikosti. Vastauksen lähettäneiden

suljettujen laitosten vankimäärän (2438) mukaan tähän ryhmään kuului 32% (781) vangeista. Eri avolaitoksissa tähän ryhmään kuuluvia arvioitiin olevan 0-35%. Avolaitoksissa luku oli pääsääntöisesti melko matala. Vastanneissa avolaitoksissa oli yhteensä 526 vankia. Näistä 13% (70) arvioitiin kuuluvan ryhmään, joka *selviytyy heikosti* arkipäivän rutiineista.

Toiseen ryhmään eli niihin, jotka *selviytyvät normaaleista arjetoiminnoista jotenkuten*, suljetut vankilat arvioivat vangeistaan kuuluvan 12-73%. Avolaitoksessa vastaavasti ryhmään arvioitiin kuuluvan 7-45%. Suljettujen laitosten vangeista 31% (745) kuului tähän ryhmään, kun avolaitoksessa vastaava luku oli 25% (129).

Viimeinen ryhmä oli vangit, jotka *selviytyvät arkipäivän rutiineista jokseenkin normaalisti*. Tässä hajonta oli suljetuissa laitoksissa suuri (7-70%). *Jokseenkin normaalisti arkipäivän tehtävistä suoriutuvia* vankeja arvioitiin suljetuissa laitoksissa olevan keskimäärin 37% (912).

Avolaitoksessa suurimman osan vangeista arvioitiin *kuuluvan jokseenkin normaalisti arkipäivän rutiineista selviävien* ryhmään (62%). Avolaitosten arviot omista vangeistaan vaihtelivat 34-92% välillä. Avolaitoksessa menestyminen vaatii pääsääntöisesti jonkinlaista kykyä hoitaa omia asioita, koska siellä edellytetään kykyä tehdä töitä tai opiskella. Myös vastuu omien arkipäivän toiminnoista hoitamisesta (esim. aamuherääminen, vaatehuolto) on vangilla itsellään.

Pääsääntöisesti vankiloiden arvioiden mukaan enemmistö vangeista kuuluu ryhmiin, jotka selviytyvät arkipäivän askareista jotenkuten tai jokseenkin normaalisti. Suljetuissa laitoksissa vankeja, jotka selviytyvät heikosti tai jotenkuten arkipäivän taidoista on lähes yhtä paljon. Suurimmaksi ryhmäksi arvioitiin vangit, jotka selviytyvät jokseenkin normaalisti arjen rutiineista.

Kriminaalihuoltolaitoksen aluetoimistot arvioivat, että heidän asiakkaistaan noin 25% kuuluu ryhmään, jotka *selviytyvät heikosti* jokapäiväisistä arjen tehtävistä (Hajonta oli 8-50% välillä). Asiakkaita, jotka *selviytyvät jotenkuten* arkipäivän toiminnoista arvioitiin olevan noin 30% (vaihteluväli oli 13-33%). Viimeiseen ryhmään eli arkipäivän toiminnoista *jokseenkin normaalisti selviytyviä* arvioitiin olevan asiakkaista suurin osa (45%). Ainoastaan yhdessä aluetoimistossa arvioitiin, että pienin osa (17%) asiakkaista on sellaisia, jotka kykenevät hoitamaan arkipäivän askareet jokseenkin normaalisti. Muissa aluetoimistoissa hajonta oli 40-

79% välillä, suurimassa osassa luvun ollessa noin 50%. Kriminaalihuoltolaitoksen aluetoimistojen arvioiden mukaan toimistojen asiakkaista suurin osa kykenee suoriutumaan päivittäisistä tehtävistä jokseenkin normaalisti.

Vankiloiden, etenkin suljettujen laitosten, arvioiden hajonta joka ryhmän kohdalla on merkittävä. Erot voivat osittain perustua asiakaskunnan eroihin, mutta todennäköisesti eniten vaikuttavat erot työntekijöiden arviointikriteereissä. Kyselyn perusteella ei voida arvioida hajonnan syitä. Kysymyksen asettelu on sellainen, että jokainen vastauksen antaja on itse jaotellut minkälaiset arjentaiteiden tulee olla missäkin ryhmässä. Tämä on seurausta siitä, että arviointikriteerejä ei ole tarkemmin määritelty.

2. ASIAKKAIDEN/VANKIEN YLEISIMMÄT PUUTTEET ARJEN TAIDOISSA

Seuraavaksi vastaajia pyydettiin arvioimaan kolme useimmiten esiintyvää puutetta asiakkaiden arjen taidoissa. Vastaajat kirjasivat vapaasti kokemansa puutteet, vaihtoehtoja ei ollut annettu valmiiksi.

Aluetoimiston vastauksista kävi ilmi, että asiakkailta koetaan olevan hyvin usein ongelmia raha-asioiden hoitamisessa. Virastoissa asioimiseen liittyvät vaikeudet ja päivärytmin ja asumisen ongelmat mainittiin useimmissa vastauksissa. Näiden lisäksi esiin nostettiin sosiaalisten tilanteiden pelko, päihteet, perustarpeista huolehtiminen, ruoanvalmistus, psyykkiseen ja fyysiseen terveydenhuoltoon liittyvät asiat sekä yhdyskuntapalvelun suorittajien kohdalla yleisillä kulkuneuvoilla kulkeminen.

Myös vankiloiden vastauksissa useimmin mainittiin vankien raha-asioiden hoitamiseen liittyvät ongelmat. Virastoissa asioiminen ja siihen liittyvä lomakkeiden täyttäminen koettiin vangeille haasteelliseksi. Ruoanvalmistustaidoissa ja hygieniasta huolehtiminen ovat puutteellisia. (Hygieniaan voidaan liittää oma hygienia, siivous ja vaatehuolto.) Vankien kohdalla oma terveyden hoito ja terveet elämäntavat koetaan asioiksi, joista he eivät huolehdi. Vangeilla on usein myös normaalissa elämässä päivärytmi sekaisin. Heillä on sosiaalisissa taidoissa puutteita, jotka ilmenevät virastoasioinnissa, sosiaalisten suhteiden ylläpitämisessä

sekä uusien sosiaalisten kontaktien löytämisessä. Näiden lisäksi vankiloiden vastauksissa mainittiin puutteellisina arjen taitoina asuminen, kodinhoito ja vanhemmuuden taidot sekä päihteiden käyttöön liittyvät elämäntavat. Sakkovankien kohdalla todettiin lähes kaikkien arjen taitojen puuttuvan.

3. ASIAKKAIDEN/VANKIEN MAHDOLLISUUS OSALLISTUA ARJEN TAITOJA PARANTAVAAN TOIMINTAAN

Kartoituksessa pyydettiin arvioimaan kuinka usealle hyvin puutteelliset arjen taidot omaavalle asiakkaalle/vangille voidaan tarjota mahdollisuutta kehittää taitoja aluetoimiston/laitoksen antaman tai siellä järjestettävän tuen/palvelun avulla. Vaihtoehdot olivat

- 1) hyvin monelle
- 2) melko monelle
- 3) ei kovin monelle ja
- 4) ei kenellekään

Aluetoimistojen vastauksissa tuli yksiselitteisesti esiin, että Kriminaalihuoltolaitoksessa ei ole mahdollisuutta tarjota tukea tai palvelua arjen taitojen kehittämiseksi kovinkaan monelle asiakkaalle.

Vankeinhoidon puolella 10 vankilaa arvioi, että kovinkaan monelle ei pystytä tarjoamaan tukea arjen taitojen parantamiseksi. Kaksi vankilaa arvioi tilanteen olevan vaihtoehtojen *melko monelle* ja *ei kovin monelle* välissä. Vastauksissa mainittiin vaikuttavana tekijänä olevan sisällä olevin vankien vaihtelevat tarpeet eri ajankohtina. Vankiloista kuudessa koettiin, että melko monelle kyetään tarjoamaan kyseistä palvelua ja kolme vankilaa voi tarjota hyvin monelle vangille tukea arjen taitojen kehittämiseksi.

Laitokset, joissa oli mahdollisuus tarjota hyvin monelle tai melko monelle vangille arjen taitoja tukevaa toimintaa olivat suurimmaksi osaksi suljettuja laitoksia. Tämä osoittaa omalta osaltaan, että avolaitoksen toiminta on suunniteltu niin, että sinne sijoitettavien vankien tulisi pärjätä melko itsenäisesti arjen rutiineissa. Toisaalta on huomionarvoista, että kuusi suljettua

vankilaa ilmoitti, että heillä ei ole mahdollisuutta järjestää kovinkaan monelle vangille arjen taitoja tukevaa toimintaa. Kaikille Wop-ohjelmaan osallistuville vangeille tarjotaan mahdollisuus kehittää arjen taitoja.

4. ARJEN TAITOJA LISÄÄVÄ RYHMÄMUOTOINEN KUNTOUTUSTOIMINTA

Seuraavaksi vastaajien tuli kirjata minkälaista arjen taitoja parantavaa ryhmämuotoista kuntoutusta vankiloissa ja aluetoimistoissa järjestetään, joko omana toimintana, ostopalveluina tai muuten. Aluetoimistojen vastauksista neljässä todetaan, että ryhmämuotoista toimintaa, jonka tavoitteena olisi arjen taitojen parantaminen, ei järjestetä lainkaan. Yhdessä vastauslomakkeessa kohtaan ei ollut kirjattu mitään.

Kolmessa Kriminaalihuoltolaitoksen aluetoimiston vastauksessa mainitaan Suuttumuksen hallinta – kurssi arjen taitoja parantavana toimintana. Yhdessä lomakkeessa todetaan, että varsinaista kuntoutusta ei järjestetä, mutta Suuttumuksen hallinta – kurssi ja Liikenneturvaohjelma voivat välillisesti edistää arjen taitojen kehittymistä. Kahdessa vastauksessa mainitaan lisäksi Viisi keskustelua muutokseen- ohjelma. Yksi aluetoimisto ilmoitti, että heillä järjestetään yhdyskuntaseuraamusasiakkaille ryhmä, jonka sisältönä on arjen taidot. Lisäksi kyseinen aluetoimisto oli kirjannut kohtaan edellä mainittujen toimintaohjelmien lisäksi päihdehuoltojaksot. Arjen taitoja lisäävä ryhmä on toimistossa järjestetty yhdessä projektin kanssa ja päihdehuoltojaksot on järjestetty ostopalveluina yksityiseltä palvelun tarjoajalta tai kunnallisena palveluna.

Vain muutamassa vankilassa mainittiin kurssit, jotka oli suunniteltu arjen taitojen parantamiseksi. Tällaista toimintaa oli muun muassa vangeille, jotka eivät voi esimerkiksi pelkäämisen vuoksi osallistua vankilan normaaleihin toimintoihin. Useissa vankiloiden vastauksissa tuli esiin päihdekuntoutusosaston toiminta, jota pidettiin kokonaisvaltaisena arjen taitoja parantavana toimintana. Osassa mainittiin vain päihdekuntoutukseen liittyvät ruokaryhmät. Arjen taitoja oli joissakin vankiloissa liitetty myös ammatilliseen koulutukseen. Muutamit vankilat mainitsivat arjen taitoja parantavana toimintana työtoiminnan ja toimintaohjelmat.

Jokelan vankilan sakko-osasto koki, että sakkovangeilla asunnottomuus suorastaan estää useimmiten arjen taitojen opettamisen, koska siviilissä ei ole paikkaa missä niitä pystyttäisiin hyödyntämään. Tästä ajateltiin seuraavan, että sakkovangit pitävät arjen taitojen opettelua usein melko naiivina, mutta ovat kuitenkin innokkaasti mukana kurssitoiminnassa, jonka sisältö muotoutuu arjen taidoista osallistujien tarpeiden mukaisesti.

Äiti-lapsi-osastoilla vankien päätoimintana on lastenhoito. Osastolla äitejä opastetaan kodin- ja lastenhoidossa esimerkiksi erilaisten äiti-lapsi-suhteen ylläpitämistä tukevien ryhmien avulla.

5. OMATOIMISUUDEN KEHITTÄMIEN ERI TOIMINTOJEN YHTEYDESSÄ

Kartoituksessa pyydettiin kertomaan lyhyesti, miten omatoimisuutta eri arjen taidoissa kehitetään tällä hetkellä eri toimintojen yhteydessä ja toteutetaanko se yksilö- vai ryhmätoimintana. Vastaukset esitellään luettelomaisesti.

Kriminaalihuoltolaitos

Kriminaalihuoltolaitoksen aluetoimistoista kaksi oli jättänyt tämän kohdan kokonaan tyhjäksi. Aluetoimistojen vastauksista kävi ilmi seuraavaa:

1. Päivärytmin noudattaminen

Yhdyskuntapalvelun suorittaminen aikataulun mukaisesti. Aikataulu koetaan yhdeksi keinoksi tukea normaalin päivärytmin muodostumista ja ylläpitämistä. Yleisesti Kriminaalihuoltolaitosten vastauksissa korostettiin aikatauluista kiinnipitämistä päivärytmin noudattamisen tukikeinona. Valvonnassa apuna käytetään erilaisia yksilötehtäviä. Asiakkaiden kanssa käydään tarvittaessa asiaan liittyviä keskusteluja. Toiminta on yksilötyötä.

2. Ruoanvalmistus

Ruoanvalmistukseen on kirjattu yksilökeskustelut ja reseptien antamiset. Erityisesti nuorten kanssa on keskusteltu ruoanlaittotaidosta, jotta kotoa pois muuttaessa ruoan valmistus olisi muutakin kuin valmisruokien lämmittämistä mikrossa.

3. Vaatehuolto

Vaatehuoltoon liittyvä ohjaus toteutetaan myös yksilökeskusteluna. Keskusteluissa voidaan neuvoa asiakasta esimerkiksi pukeutumaan säänmukaiseen vaatetukseen, jos on havaittu puutteita. Sosiaalitoimen kanssa on tehty yhteistyötä maksusitoumuksen muodossa.

4. Omasta kuntoutuksesta huolehtiminen

Palveluohjaus ja verkostotyö korostuvat vastauksissa. Lisäksi asiakkaita motivoidaan ja aiheesta keskustellaan. Yhteistyötä tehdään muiden viranomaisten kanssa.

5. Omasta terveydestä huolehtiminen

Samoin kuin kuntoutuksesta huolehtimisessa myös tässä korostuvat verkostotyö ja palveluohjaus. Lisäksi motivoivat keskustelut lisäävät omasta terveydestä huolehtimista. Asiassa tehdään myös yhteistyötä muiden viranomaisten kanssa.

6. Perheestä huolehtiminen

Motivoivat keskustelut, palveluohjaus ja yksilökeskustelut korostuivat myös tässä osaluueessa. Sen lisäksi viranomaisyhteistyö esimerkiksi lastensuojelun kanssa mainittiin.

7. Pankkiasioiden hoitaminen

Kriminaalihuoltolaitoksessa pankkiasioiden hoitamista kehitetään keskustelujen ja ohjauksen avulla ja tarvittaessa lähdetään asiakkaan mukaan pankkiin hoitamaan asioita.

8. Rahankäyttö

Rahankäytöstä käydään keskusteluja, kartoitetaan taloudellista tilannetta, autetaan suunnittelemaan rahan käyttöä. Tarvittaessa ohjataan myös velkaneuvontaan. Lisäksi voidaan tehdä esimerkiksi sakonmaksu-suunnitelmia.

9. Vapautumisen valmistelusta huolehtiminen

Vankilasta vapautuvien asiakkaiden kohdalla korostuvat sidosryhmä-yhteistyö, verkostot, yksilötyö ja tiivis yhteistyö vankilan kanssa. Vapautuvan vangin kanssa tehdään yksilöllinen suunnitelma.

10. Asioiden hoitaminen esim. eri virastoissa

Asiakkaita kannustetaan asioiden hoitamiseen ja korostetaan omaa vastuuta. Yksilötyön avulla ohjataan ja opastetaan. Tarvittaessa tukihenkilö lähtee virastoon mukaan. Suuttumuksen hallinta – kurssia käytetään apuna sekä yksilö- että ryhmätyömuotoisena. Verkostotyö on myös yksi työväline.

11. Vastuunotto tulevaisuudesta

Asiakasta motivoidaan ottamaan vastuuta tulevaisuudesta. Apukeinona käytetään Viisi keskustelua muutokseen-ohjelmaa. Yleisin työmalli on keskustelut, mutta myös Suuttumuksen hallinta-kurssi, Liikenneturvaohjelma ja Ohjauspyörä-ohjelma mainitaan. Suunnitelmallinen ja arvioiva työote on työskentelyn taustalla.

12. Muu

Yhdessä kaavakkeessa on tähän kohtaan kirjattu esimerkkinä päihdehoito. Siinä toimintamallina on keskustelut ja motivointi sekä ohjaus ja neuvonta.

Vankeinhoitolaitos

1. Päivärytmin noudattaminen

Vankilan päiväjärjestyksen mukainen toiminta ja aktiivitoimintoihin osallistuminen harjaannuttaa päivärytmin oppimisessa ja ylläpitämisessä. Ongelmaksi mainitaan vangit, jotka ovat toimeettomana. Tästä seuraa, että päivärytmi menee sekaisin, koska koko päivä ”maataan”. Päivärytmin noudattaminen suljetussa laitoksessa toteutuu parhaiten aktiivitoimintoihin osallistuvilla vangeilla. Avolaitoksessa vanki joutuu ottamaan enemmän vastuuta päivärytmistä, koska esimerkiksi aamuhäämmiset ovat vangin omalla vastuulla.

2. Ruoanvalmistus

Vankiloissa järjestetään jonkin verran kursseja, jotka sisältävät ruoanlaittoa. Päihdekuntoutusosastojen kuntoutukseen kuuluu usein ruokaryhmä. Suljetussa vankilassa tarjotaan vangeille ruoka, mutta vangeilla on tämän lisäksi mahdollisuus ostaa ruoka-aineita kanttiinista ja valmistaa ruokaa asuinosaistoilla. Joissakin avolaitoksissa vangit valmistavat viikonloppuisin osan aterioista itse.

3. Vaatehuolto

Vaatehuollon harjoittelumahdollisuuksissa on eroja. Joissakin suljetuissa vankiloissa osastoilla on pesukoneet ja vangit huolehtivat vaatteittensa pesusta. Avovankiloissa vangeilla on vastuu omien vaatteittensa huolehtimisesta. Erilaisissa ryhmissä puhutaan vaatteitten huollosta ja sitä harjoitellaan käytännössä. Naisvangeille on ompeluryhmä, jossa opetellaan vaatteiden korjausta.

4. Omasta kuntoutumisesta huolehtiminen

Vastauksissa korostuu rangaistusajan suunnitelman mukainen toiminta, eli esimerkiksi päihdekuntoutukseen tai muuhun kuntouttavaan ohjelmaan osallistuminen. Vankila koetaan myös päihdeettömämmäksi ympäristöksi kuin siviili ja tämä mahdollistaa oman tilanteen pohtimisen. Vankiloissa on myös mahdollisuus yksilökeskusteluihin ammattihenkilöstön kanssa esim. pappi, psykologi.

5. Omasta terveydestä huolehtiminen

Vangeilla on mahdollisuus pitää kunnostaan huolta vankiloissa esimerkiksi ulkoilemalla ja käymällä liikuntasalilla. Osassa laitoksista järjestetään Terve – kurssi, lisäksi on mahdollisuus saada muuta terveysneuvontaa. Terveystieteiden henkilöstöltä saa tukea ja ohjausta. Päihdekuntoutus mainitaan yhtenä keinona huolehtia omasta terveydestä.

6. Perheestä huolehtiminen

Vastauksissa todetaan, että vangeilla on mahdollisuus huolehtia perheestään erilaisten tapaamisten, puheluiden ja kirjeenvaihdon avulla. Vangit voivat osallistua perheleireille, jotka ovat vankiloiden omia tai Vapautuvien tuki ry:n järjestämiä. Lisäksi yksilötyö esimerkiksi psykologin tai pastorin kanssa edesauttaa perheestä huolehtimista. Joissakin vankiloissa on mahdollisuus osallistua perhe- ja parisuhdeneuvotteluun. Erilaiset toimintaohjelmat mainitaan myös tässä yhteydessä. Kun vanki pääsee lomille perheestä huolehtimisen mahdollisuudet

paranevat huomattavasti. Äiti-lapsi-osastolla äidin toiminnan pääpaino on lapsesta huolehtimisessa.

7. Pankkiasioiden hoitaminen

Pankkiasioita ei suljetussa laitoksessa pystytä itsenäisesti hoitamaan. Tarvittaessa pääsee saatettuna tärkeästä syystä pankkiin. Valtakirjan avulla vankirahojen kautta hoidetaan asioita. Sosiaalityöntekijä voi auttaa ja opastaa. Vangit hoitavat pankkiasioitaan lähinnä poistumislupien aikana.

8. Rahankäyttö

Vangeilla ei ole suljetussa vankilassa rahaa hallussa. Tällöin voidaan antaa opastusta ja ohjausta rahankäytössä sekä selvittää velka-asioita. Jossakin vankilassa käy kaupungin velkaneuvoja säännöllisesti pitämässä velkaneuvontainfoja. Arkitaitojen –kursseilla opetukseen liittyy myös rahan käyttö. Kanttiiniostoja tehdessään vangit opettelevat rahankäyttöä vaikka eivät saakaan fyysisesti rahaa itselleen. Avolaitoksissa vangeilla on rahat hallussa ja he ovat itse vastuussa rahankäytöstä.

9. Vapautumisen valmistelusta huolehtiminen

Vapautumisen valmistelussa tärkein paino on yksilötyössä, jossa painotetaan vankien omaaloitteisuutta työ-, asunto ym. asioiden hoidossa. Toimintaohjelmia pidetään vapautteen valmistelevana. Vapauttamissuunnitelmat ovat tärkeä väline vapautumisen valmistelussa.

10. Asioiden hoitaminen esim. eri virastoissa

Vangeilla on suljetuissa laitoksissa mahdollisuus hoitaa asioita puhelimitse. Kun kyseessä on niin sanottu virastoasia vangille annetaan mahdollisuus soittaa virkamiehen puhelimesta. Virastoasian voi myös päästä hoitamaan tärkeästä syystä joko saatettuna tai itsenäisesti. Poistumisluvilla käyviä vankeja kannustetaan hoitamaan asiansa lomien aikana. Yksilötyön avulla pyritään motivoimaan ja kannustetaan hoitamaan omia asioita. Mielikuvaharjoitteitten tavoitteena on helpottaa virastossa asiointia.

11. Vastuunotto tulevaisuudesta

Rangaistusajan suunnitelman mukainen toiminta, kuten toimintaohjelmaan osallistuminen, lisäävät vankien vastuunottoa tulevaisuudesta. Vankeja motivoidaan pohtimaan elämäänsä ja osallistumaan suunnitelman mukaiseen toimintaan. Vastuunottoa käydään läpi myös

yksilötyössä. Vastuunottoa lisäävinä asioina pidettiin myös opinto- ja työasioista tiedottamista sekä opiskelua vankeusaikana ja työ- tai opiskelupaikan hankkimista. Valvotun koevapauden koettiin kehittävän vastuunottoa.

12. Muu

Viranomaisasiointi nähtiin sosiaalista kanssakäymistä lisäävänä tekijänä. Jokelan sakko-osaston Mielekäs-kurssi koettiin sosiaalisia taitoja lisääväksi toiminnaksi. Yhdessä vastauksessa tuotiin esiin työelämän valmiuksien parantaminen, valmentava ja kuntouttava koulutus sekä ammatillinen koulutus. Mahdollisuus lukikuntoutukseen luki- ja oppimisvaikeustilanteissa koettiin arkitaitoja parantavana toimintana. Yksilötyönä oli myös eräässä vankilassa mahdollisuus saada stressin hallintaan/rentoutus- ja mielikuvatyöskentelyä. Vankilassa oli myös kurssi ahdistuneisuushäiriöstä kärsiville vangeille.

Vankien omatoimisuutta lisäävänä toimintana koettiin myös vapaa-ajan harrastukset kuten askartelu. Myös sellien siivoukseen opastetaan ja motivoidaan tarkastustoiminnan avulla.

Perheleireillä vangit joutuvat ottamaan vastuun arjen toiminnoista eli laittamaan aamu- ja iltapalat, tiskaamaan, siivoamaan, olemaan lasten ja puolison kanssa ja keskustelemaan parisuhteeseen ja perheen asioista sekä arkeen liittyvistä asioista. Perheleirit tarjoavat siis mahdollisuuden konkreettisesti harjoittaa arjen taitoja.

6. VANKIEN ARJEN TAITOJA JA OMATOIMISUUTTA LISÄÄVÄN TOIMINNAN KEHITTÄMINEN

Kartoituksessa tiedusteltiin, miten arjen taitoja voitaisiin nykyistä paremmin kehittää vankeuden aikana. Vankiloissa koettiin, että resurssipula, sekä rahasta että henkilökunnasta, vaikeuttaa erilaisten toimintojen järjestämistä. Tärkeänä pidettiin, että resursseja olisi riittävästi, jotta sellien ovia voitaisiin pitää enemmän auki ja vangeille voitaisiin ilta-aikaan järjestää enemmän toimintoja. Koettiin, että kaikki vangit tarvitsisivat arkitaitojen-kursseja. Kurssien sisältö tulisi räätälöidä osallistujien mukaisesti, eikä se saisi olla pelkkää ruoanlaittoa.

Kuntouttavan työotteen tärkeyttä vankeinhoidossa korostettiin. Koettiin, että vankeja täytyisi saada ottamaan enemmän vastuuta asioiden hoitamisesta ja ohjaajat olisivat ohjaamassa ja tukemassa eivät tekemässä vankien puolesta. Myös ryhmätyöskentelyn lisäämistä toivottiin, koska se on yksi keino lisätä yhteiskunnassa tarvittavia ryhmätyöskentelytaitoja. Valmentavan ja kuntouttavan toiminnan lisäämistä pidettiin tärkeänä. Yhtenä toimintana tuotiin esiin omatoiminen aamiaisen valmistaminen suljetuissa laitoksissa. Vankiloiden vastauksissa mainittiin, että vangeilta tulisi vaatia enemmän ruoan, vaatetuksen, asumisen ja ”makuurahan” eteen. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi sitä, että vangeilta tulisi vaatia sellien siisteyttä. Samoissa vastauksissa toivottiin, että valvontahenkilökunta olisi valmis ohjaamaan ja opastamaan vankeja tarvittaessa.

Vankilat kokivat, että aluevankilassa tehtävä yhtenäinen toimintojen suunnittelu olisi tärkeätä, koska tällöin päällekkäiset toiminnot voitaisiin karsia ja tämä mahdollistaisi laaja-alaisemman tarjonnan vangeille. Joissakin vankiloissa oli suunnitelmia kursseille/toiminnalle, joiden tarkoituksena on lisätä arjen taitoja.

Avolaitokset toivoivat lisää resursseja ilta-aikaan, jolloin olisi mahdollista ohjata arjen taidoissa. Toisaalta tuotiin esiin myös, että ulkopuolisten palvelujen käyttöä tulisi lisätä avolaitoksissa.

Kriminaalihuoltolaitoksen aluetoimistoissa koettiin, että vankiloissa tulisi konkreettisesti harjoitella arjen taitoja ja ylläpitää niitä tarvittavan ohjauksen avulla. Vastuunottoa omista asioista peräänkuulutettiin. Valvotun koevapauden lisäämistä ja sisällön kehittämistä pidettiin suositeltavana ja ehdotettiin, että puolimatrankoteja ja vapauttamisyksiköitä perustettaisiin. Vapauttamisyksiköissä vangit voisivat opetella arjen taitoja ennen vapautumista.

7. YHDYSKUNTASEURAAMUSASIAKKAIDEN ARJEN TAITOJA JA OMATOIMISUUTTA LISÄÄVÄN TOIMINNAN KEHITTÄMINEN

Kriminaalihuoltolaitosten aluetoimistojen mukaan yhdyskuntaseuraamusasiakkuuden aikana voitaisiin kehittää arjen taitoja ja omatoimisuutta monilla eri tavoin. Sekä ryhmätyöskentely että yksilötyö koettiin tärkeiksi työmenetelmiksi. Nuorten kohdalla yksilötyön merkitys korostuu.

Aluetoimistot toivat esiin esimerkkinä arjen taidot- kurssit. Resurssipulan takia koettiin, että 3. sektorin toimijoita olisi hyvä käyttää hyväksi. Esimerkiksi Marttojen toiminta tuotiin tässä yhteydessä esiin. Kriminaalihuoltolaitoksen aluetoimistojen vastauksissa todettiin, että asiakkaan kanssa yhdessä harjoittelu on tärkeää, mutta samalla korostettiin asiakkaan vastuuttamista omista asioista. Aluetoimistot kokivat tärkeäksi, että asiakkaille olisi mahdollista tarjota kokonaisvaltaista talousneuvontaa, kuten yleisesti rahan käytön opettelua, ei pelkästään velkaneuvontaa.

Omatoimisuuden lisäämistä yhdyskuntaseuraamusasiakkuuden aikana koettiin voitavan kehittää myös asiakkaan päihdekuntoutukseen tai Kriminaalihuoltolaitoksen järjestämiin toimintaohjelmiin osallistumalla. Myös erilaiset tehtävät ja harjoitukset tapaamisten välillä koettiin mahdollisuutena kehittää eri arjen taitoja.

8. YHTEISTYÖKÄYTÄNNÖT SIDOSRYHMIEN KANSSA

Kartoituksessa tiedusteltiin, mitä yhteistyökäytäntöjä olisi hyvä kehittää eri sidosryhmien kanssa. Aluetoimistot totesivat, että yhteistyön kehittäminen kolmannen sektorin kanssa olisi tärkeää. Toimistojen näkökulman mukaan yhteistyötä tulisi kehittää niin, että 3. sektorille voisi antaa tehtäviä, joiden tavoitteena olisi arjen taitojen kehittäminen. Esimerkkinä tästä toiminnasta mainittiin Marttojen Arjentaitojen kurssi.

Kriminaalihuoltolaitoksen vastauksista kävi ilmi, että yhteistyötä on, mutta se on aina eteenpäin kehitettävissä. Verkostotyötä tulisi toimistojen mukaan lisätä. Verkostoitumiseen ja

yhteydenpitoon toivottiin lisää aikaa. Yhtenä esimerkkinä tuotiin esiin verkostoitumisen tärkeys asumisneuvontaa ja sosiaalista isännöintiä tuottavien palvelujen kanssa. Yhteistyökäytännöt räätälöidään yleensä hyvin asiakaskohtaisesti, joten verkostotyötä on edelleen hyvä tehdä ja lisätä. Eri verkostojen keskinäistä informaation kulkua pidettiin tärkeänä. Yhteiset koulutukset ja kokoukset olisi yksi keino tiedonkulun lisäämiseksi.

Vankilat korostivat yhteistyön merkitystä vapautumisen valmistelussa. Tärkeäksi koettiin ”saattaen vaihtaminen”, että vangilla olisi siviilissä joku, joka ottaa vastaan. Kuntiin toivottiin henkilöitä, jotka ovat perehtyneet vapautuvien vankien problematiikkaan. Verkostoituminen ympäröivän yhteiskunnan kanssa koettiin merkittäväksi asiaksi. Esiin tuotiin myös yhteistyön kehittäminen 3. sektorin kanssa. Vankiloilla oli tästä yhteistyöstä hyviä kokemuksia. Koettiin, että 3. sektori täytyisi saada vankiloihin jokapäiväiseksi toimijaksi. Tämä helpottaisi vankiloiden henkilökunnan työnorganisointia. Tässä yhteydessä mainittiin myös Marttojen Arjen taidot - kurssi. Vankiloiden vastauksissa tuli vahvemmin esiin, että yhteistyötä kuntien, Kelan, työvoimatoimiston ja päihdekuntoutuslaitosten kanssa tulisi huomattavasti lisätä. Vastauksista tuli kuva, että yhteistyö ei ole yhtä vakiintuneella pohjalla kuin Kriminaalihoitolaitoksessa. Vankilat korostivat kunnan vastuuta vapautuvasta vangista ja myös tässä yhteydessä korostui yhteistyön merkitys.

Vankiloiden vastauksissa näkyi myös vankilan sisällä tapahtuvan eri ammattikuntien yhteistyön kehittämisen tarve. Esiin nostettiin terveydenhuollon hyödyntäminen tehokkaammin terveysinfojen järjestämiseksi. Taloushuollon toivottiin pitävän omana toimintana siivousopastusta ja vaatehuollon opastusta.

Vankilat toivoivat, että vankiloihin tulisi velkaneuvontaa. Khl:n henkilöstön toivottiin tulevan vankiloihin toteuttamaan päihde- ja elämänhallinnan- ohjelmia. Ulkopuolisten yhteistyötahojen hyödyntämistä entistä enemmän toivottiin vaativimpien päihde- sekä lähisuhde- ja velkaneuvonnan ym. ulkopuolista ammattitaitoa vaativien kurssien järjestämisessä. Vankiloissa toivottiin enemmän aikaa myös verkostoitumiseen (kokouksiin ja palavereihin osallistumiseen).

9. MUUTA

Lopuksi vastaajat saivat tuoda esiin muita asiaan liittyviä asioita, joita vastaamisen aikana oli herännyt.

Kriminaalihuoltolaitoksen aluetoimistoissa todettiin, että siviilissä ryhmiä on vaikea saada kokoon. Toivottiin enemmän mahdollisuutta ”jalkautua” asiakkaiden omaan ympäristöön, heidän kotiinsa. Tällöin olisi helpompi arvioida heidän arjen taitojaan. Tällä hetkellä Kriminaalihuollossa ei ole mahdollisuutta kädestä pitäen ohjaukseen. Resursseja toiminnan laajentamiseen ei ole. Aluetoimistot nostivat esiin myös, että nykyisen työskentelyn painopiste on ajattelussa ja asenteissa, ei niinkään arjen taidoissa.

Vankeinhoidossa toivottiin yhteistyön lisääntyvän erilaisten toimijoiden kanssa. Sijoittelussa tulisi ottaa huomioon vankilan tarjonta. Nyt koettiin, että sijoittelu ja vankilan tarjonta eivät aina kohtaa. Siviiliin siirtymisen tulisi olla hallittua ja suunnitelmallista. Arjen taitojen hahmottaminen siviilissä on tärkeitä. Palveluohjausta tulisi lisätä, koska vankien tietoisuus kaikista palveluista voi olla rajallista, esimerkiksi mahdollisuus työhön, koulutukseen, asunnon hankintaan. Ulkomaalaisvangeille suunnattua suomen kielen opetusta pidettiin tärkeänä, koska kielitaidottomat vangit jäävät helposti ilman toimintoja. Vangeille suunnattua vapautumisopasta pidettiin tarpeellisena.

10. JOHTOPÄÄTÖKSET

Kriminaalihuoltolaitoksen ja avolaitosten asiakaskunta vaikuttaa olevan hyvin pitkälti sellaista, joka selviää jotenkuten tai jokseenkin normaalisti arkipäivän toiminnoista. Vaikka suljettujen vankiloiden vangeilla on useimmin puutteita arjen taidoissa, heistä kuitenkin vain kolmannes on työntekijöiden arvioiden mukaan heikosti selviytyviä. Tulokset ovat kuitenkin vain suuntaa-antavia, koska ne eivät perustu yhtenäisiin arviokriteereihin. Seuraavassa tehdään johtopäätöksiä tämän päivän rikosseuraamusalan tarjonnasta arkipäivän taitojen parantamiseksi sekä pohditaan tulevaisuuden kehittämistarpeita.

Vankilat ja aluetoimistot kirjasivat kolme suurinta puutetta asiakkaiden arjen taidoissa siviilissä. Näistä kaksi merkittävää olivat raha-asioiden hoitaminen ja virastoissa asiointi. Molemmat osa-alueet ovat sellaisia, että niiden harjoittaminen suljetussa laitoksessa on tällä hetkellä lähes mahdotonta. Raha-asioiden hoitamista tulisi harjoittaa enenevässä määrin kanttiiniostojen yhteydessä. Siinä vaiheessa vankeja olisi mahdollisuus ohjata nykyistä paremmin suunnitelmalliseen rahankäyttöön. Toisaalta myös jonkinlaisen maksukortin käyttöön otto harjaannuttaisi maksupäätteiden ja PIN-koodin käyttöä.

Vankiloissa vaihtelee hyvin suuresti se, miten paljon arkipäivän toimintoja tuetaan jokapäiväisessä toiminnassa. Vankiloissa koetaan, että päiväjärjestyksen avulla voidaan päivärytmiä pitää hyvin yllä. Suljetuissa laitoksissa vankien, jotka eivät osallistu toimintaan, ei varsinaisesti tarvitse ylläpitää päivärytmiä. He heräävät aamulla, syövät ja ulkoilevat aikataulun mukaisesti. Yleisesti he kuitenkin nukkuvat paljon päivällä ja katsovat yömyöhään televisiota eli päivärytmi ei ole kunnossa. Myös työssäkäyvät kulkevat täysin henkilökunnan ohjauksen mukaan työpaikalle, ulkoiluun, syömään ja niin edelleen. Eli heidän ei tarvitse ottaa samalla tavalla vastuuta päivärytmistä kuin avolaitoksessa. Avolaitoksessa vankien täytyy itse huolehtia aamuheräämisestä. Siellä vanki harjoittelee rahankäyttöä käytännössä, koska hänellä on rahat hallussa. Erillinen kysymys on sitten avolaitoksissa tapahtuva palkanmaksu suoraan käteen, koska se ei ole enää nyky-yhteiskunnan käytäntö. Jo pelkästään arkirutiineista vastuunoton lisääntyminen avolaitoksissa puoltaa mahdollisimman usean vangin vapautumista avoimemmista oloista.

Kyselyssä vastattiin myös siihen minkälaista arkipäivän taitoja lisäävää toimintaa vankiloissa ja Kriminaalihuoltolaitoksen aluetoimistoissa on asiakkaille tarjolla. Aluetoimistoissa tarjonta on lähinnä yksilötyötä tai toimintaohjelmia. Toimistojen mukaan resursseja järjestää enempää toimintaa ei ole ja toisaalta ryhmien kasaaminen siviilissä on haastavaa. Aluetoimistot katsoivat, että toimintaa olisi hyvä lisätä esimerkiksi kolmannen sektorin toimijoiden avulla. Toisaalta myös todettiin, että paras tapa arvioida asiakkaiden selviytymistä arjesta olisi käydä heidän kodeissaan. Tähän ei kuitenkaan ole resursseja tarpeeksi.

Vankiloissa tuotiin esiin erilaiset toimintaohjelmat ja arjen taitoihin keskittyvä toiminta. Päiväjärjestys koettiin yhdeksi keinoksi ylläpitää päivärytmiä. Harvoissa vastauksissa tuotiin esiin tavallisten toimintojen yhteyttä arjentaitojen ylläpitäjänä. On kuitenkin muistettava, että esimerkiksi työtoiminta ja opiskelu toimivat arjentaitoja tukevana toimintana. Työpaikoilla

työmestarit ja koulussa opettajat ja opintojen ohjaajat toimivat oivana tukena ja voivat näyttää esimerkkiä arjentaidoissa.

Joissakin vankiloissa koettiin, että kovinkaan monelle ei voida tarjota tukea arkipäivän toiminnoissa kehittymiseen, mutta kaikkien vankien tulisi päästä osallistumaan arjen taitoja tukevaan toimintaan. Kaikissa vankiloissa ei kuitenkaan kerrottu olevan kyseisiä taitoja kehittävää toimintaa ollenkaan. Joissakin vankiloiden vastauksissa korostettiin eri ammattikuntien yhteistyön lisäämisen tärkeyttä, jotta vankien arjen taitoja voitaisiin paremmin tukea.

Vankiloissa olisi mahdollisuus kehittää myös nykyisillä resursseilla arkipäivän taitojen tukemista jokapäiväisessä toiminnassa. Vankiloissa tulisi korostaa, että koko henkilökunta ottaa omalta osaltaan vastuuta vankien arjentaitojen kehittämisestä. Esimerkiksi nyt jo jollakin tasolla tapahtuva vangin ohjaaminen sellin siivouksessa on tukevaa toimintaa. Henkilökunnan tulisi myös vaatia vangeilta omatoimisuutta ja tarvittaessa ohjata ja opastaa. Jos koko henkilökunta ei osallistu ohjaukseen käy helposti niin, että vanki passivoituu. Vankiloiden kuntouttavan toiminnan täytyisi näkyä jokaisella osastolla ja jokaisen henkilökunnan jäsenen työotteessa. Vankiloissa toivotaan myös, että esimerkiksi terveydenhuoltohenkilöstöä ja taloushuollon työntekijöitä olisi käytettävissä enenevässä määrin vankien kuntoutukseen arjen taitojen osalta.

Eräässä aluetoimiston vastauksessa todettiin, että työn painopiste ei ole arjen taidoissa vaan ajattelussa ja asenteissa. Arjen taidot, asenteet ja ajattelu on yhdistettävissä kokonaisuudeksi. Ilman yhtä taitoa ei toistenkaan taitojen muuttaminen onnistu.

Yhteistyöstä kaikki olivat sitä mieltä, että verkostotyötä eri viranomaisten kanssa tulisi lisätä. Myös palveluohjaus koetaan vankia tukevaksi asiaksi. Kriminaalihuoltolaitos ei tuonut niin vahvasti kehittämiskohteena yhteistyötä kuin vankilat. Tämä on todennäköisesti seurausta siitä, että Kriminaalihuollossa on olemassa hyviä verkostoja ja yhteistyötä kunnan ja kolmannen sektorin kanssa enemmän kuin vankeinhoidossa yleensä. Vankeinhoidon näkökulmasta ongelmaksi koettiin yhteistyö kuntien kanssa. Joissakin vastauksissa tuotiin esiin toive, että kunnat ottaisivat enemmän vastuuta vapautuvasta vangista. Koettiin, että vangin kannalta olisi tärkeätä, että vapautuminen tapahtuisi ”saattaen”. Kuntien kanssa tulisi saada aikaiseksi hyvä yhteistyö hyvissä ajoin ennen vapautumista. Huomattavaa on, että

joissakin vankiloissa yhteistyö kuntien kanssa sujuu hyvin ja varsinkin avolaitoksissa tätä yhteistyötä tehdään paljon ennen vapautumista. Ongelma vaikuttaa korostuvan suljettujen laitosten osalta.

Joissakin laitoksissa oli suunnitteilla Arjen taitojen kurssi ulkopuolisen koulutuksen järjestäjän kanssa. 3. sektorin toimijoita toivottiin sekä Kriminaalihuoltolaitoksen että vankeinhoidon toimintoihin mukaan enemmän. Molempien vastauksissa mainittiin Martat ja heidän kokemuksensa arjen taitojen – kurssin vetäjänä siviilipuolella. Vankiloiden vastauksissa tuli esiin toive, että 3. sektori saataisiin mukaan vankiloiden jokapäiväiseen toimintaan. Tässä yhteydessä voidaan mainita myös Helsingin vankilassa toimiva ”isukki-ryhmä”, joka on SPR:n vankilavierailijoiden vetämää toimintaa. Tällainen toiminta omalta osaltaan lisää vankien kykyä selvitä arjessa.

Vankiloiden resurssipula on omalta osaltaan vähentänyt vankien vapaa-ajan toimintoja. Näitä toimintoja pidettiin vastauksissa yhtenä osana arjen taitoja kehittävänä toimintana. Vankiloissa tulisi tarkastella, miten vapaa-ajan toimintoja esimerkiksi askartelua voitaisiin jatkossakin harrastaa. Toisaalta vankiloiden tulisi miettiä, miten tämän päivän resursseilla arkipäivän taitojen tukeminen tapahtuisi jokapäiväisessä toiminnossa.

Tulevaisuudessa tulee selvittää erilaisten 3. sektorin toimijoiden mahdollisuutta tulla rikosseuraamusalalle vetämään arjen taitojen kurssia. Tulee myös selvittää eri kuntien kanssa kunnallisen velkaneuvojan infojen pitämistä vankiloissa. Koko henkilöstö tulee saada motivoitua kuntouttavaan työotteeseen. Jos ulkopuolisia toimijoita saadaan vankiloihin osallistumaan kuntouttavaan toimintaan, tulee vankiloiden olla valmiita ottamaan tällaista tukea vastaan. Kaikille vangeille tulee tarjota jonkinlaista arjen taitoja tukevaa tai lisäävää toimintaa. Vankila on laitos, joka passivoittaa jokaisen jollakin tasolla. Arjen taitoja tukevaa toimintaa, myös valmentavan koulutuksen ja –työn muodossa olisi tarjottava yhä useammalle vangille.

Risealalla on tarpeen tarkastella kokonaisvaltaisesti asiakkaiden/vankien arjen taitojen kehittämistä ottaen huomioon mm. rakenteet ja eri henkilöstöryhmien työkäytännöt. Jokaisella Risealan täytäntöönpanoalueella tulisi laatia kattava suunnitelma, miten lisätään asiakkaiden/vankien arjen taitoja kehittävää toimintaa ja heidän vastuunottoaan omasta elämästään. Asiakkaiden/vankien vastuunotto omasta elämästä lisääntyy ainoastaan heidän

omasta tahdostaan. Kaikilla vangeilla ei ole samanlaista kykyä ottaa vastuuta omasta elämästään. Nämä eroavaisuudet tulee ottaa suunnittelussa huomioon. Henkilökunnan tulee olla valmiita tukemaan asiakkaita/vankeja laajempaan vastuunottoon, mutta samalla henkilökunta ei saa tehdä liiaksi asiakkaan/vangin puolesta.

Erilaisten arjen taitojen opettelu vankiloissa on mahdollista ilman erityisiä kursseja jotka ovat luonnollisesti myös tarpeen. Ruoanlaitto- ja vaatehuoltomahdollisuudet sekä sellien kunnossapitäminen mahdollistavat vangeille sellaisten taitojen opettelun, joista on myös vapautumisen jälkeen hyötyä. Vankiloissa arjen taitojen kehittäminen on tuotava voimakkaammin jokapäiväiseen elämään ja koko henkilöstön on osallistuttava taitojen tukemiseen oman toimenkuvansa mukaisesti. Päivittäin tehtävät rutiinit edesauttavat vankia omaksumaan ne niin, että hän kykenee hyödyntämään taitojaan myös siviilissä. Päiväjärjestykset tulee tehdä sellaisiksi, että vanki joutuu ottamaan enemmän vastuuta omasta päivärhythmistään myös suljetuissa laitoksissa. Vankilassa arjen taitojen opettelu tulee perustella vangeille hyvin. Asunoton vankikin hyötyy arjen taitojen oppimisesta.

Vankiloissa tulee tehdä sellaisia muutoksia, että arjen taitojen harjoittelu onnistuu entistä paremmin useammassa toiminnossa. Maksujärjestelmät tulee suunnitella sellaisiksi, että vanki pääsee jo suljetussa laitoksessa harjoittelemaan käytännössä rahan käyttöä. Avolaitoksissa palkanmaksu tulee muuttaa yhteiskunnassa yleisesti vallalla olevan käytännön mukaiseksi. Vankien sähköistä viestintää tulee kehittää niin, että vangeilla on mahdollisuus opetella vankilassa ollessaan tietokoneenkäytön perusteet. Tänä päivänä yhteiskunnassa vaaditaan tietoteknisiä valmiuksia kaikilta kansalaisilta.

Vankiloiden roolin tulee olla arkipäivän taitoja opettava ja kehittävä, kun taas yhdyskuntaseuraamusyksiköissä tapahtuu tukeminen ja sen varmistaminen, että taidot siirtyvät käytäntöön. Suunnitteilla olevien vapauttamisyksiköiden toiminnassa painopisteen tulee olla vankilassa opettujen arkipäivän taitojen harjoittelussa. Lyhyt jakso vapauttamisyksikössä ei kuitenkaan riitä ainoaksi arjessa selviytymisen opetusjaksoksi. Vankien tulee vankilassa pystyä kehittämään arjen taitoja mahdollisimman paljon ja vapauttamisyksikössä niitä voidaan tuetusti harjoittaa ennen vapautumista. Vapauttamisyksikössä henkilökunnan ohjauksella voidaan harjoitella mm. erilaisten lomakkeiden täyttööä sekä kaupassa ja virastoissa asiointia.

Jokaisella alueella tulee suunnitella yhtenäisesti toimintoja, koska sen avulla päällekkäisiä toimintoja voidaan karsia ja resursseja kohdentaa oikein. Rangaistusajan suunnitelmissa tulee laatia kaikille vangeille polut suljetusta laitoksesta avoimempiin oloihin ennen vapautumista. Suunnitelmassa ja ennen sitä tehtävässä arviossa on entistä enemmän kiinnitettävä huomiota arjen taitoihin.